

СПЕЦИФИКИ НА ЛИТЕРАТУРНОТО ОБРАЗОВАНИЕ В БЪЛГАРСКИ УЧИЛИЩА – САЩ – ЧИКАГО, БОСТЪН

Соня Райчева
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

TEACHING LITERATURE IN THE BULGARIAN SCHOOLS IN CHICAGO AND BOSTON

Sonya Raycheva
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

This text represents some different methodological approaches and teaching methods in literature education in the Bulgarian schools in Chicago and Boston, the USA. The specificity of teaching in these schools is determined by several factors: the disposition and the perceptions of the Bulgarian students abroad, the preparation and the different algorithm the Bulgarian teachers use in the literature classes; the realization of some classes in the system of the Bulgarian schools abroad, seen in terms of their specificity and achievements.

Key words: culture, identity, didactic technology of the narrative, specificity of methods – reading with comment, teaching in context, comparing research and other methods for encouraging interest and studiousness

*„Културата чрез литературното образование
е по-скоро създадена от реброто,
отколкото зачената в ума.“*
Кл. Естес

Унаследяването на свещените народни традиции от поколение на поколение, от род в род е тип култура. Нейният предмет съдържа корпус от ценности. Една от тях е идентичността, усвоявана с културни дейности, които правим за света и които светът прави върху нас. Конструктивисткото измерение на тези дейности е свързано с някакъв тип преобразуване. Човек въздейства върху света въпреки съпротивите – надгражда, съзидава, облагородява, регулира, отдава духовните си сили на „ползу роду“.

В настоящия текст основният фокус е поставен върху спецификата на литературното образование в някои български училища в САЩ. Въз основа на емпирични наблюдения и интервюта в условията на едновременно съществуване на различни култури се проследяват акценти, които обособяват усвояването на хуманитарното познание в по-различен алгоритъм.

Естетическото преживяване като култура, преподавана в контекста на литературното образование, притежава активизираща способност, водена от убеждението, че не логиката определя културата, а ценностният свят, идеята за Другия, с когото е свързана съдбата ни. Ролята на културните текстове, които съхраняват идентичността на учащите се, поддържат колективната памет, чрез която се формира и удържа цялостен себеобраз. Как днес българските ученици в чужбина надграждат и запазват своята идентичност чрез литературното образование? Дали преподаването на учебното съдържание е по-различно от това в България? Учителите по български език и литература (БЕЛ) как се справят в полето на динамични промени в свят, толкова по-различен от българския? На тези въпроси е посветен този текст, емпирично мотивиран, без да му е присъща амбицията за изчерпателност.

В една класна стая в българското училище в Бостън видях постер: „За словото, което „сътворява светове“. Седемте правила, оформени с едър шрифт върху постера, гласяха: „В училище говорим на български език! Обогаляваме езиковата си култура чрез учебните предмети – литература, български език, история! Откриваме смисловите ядра и логическите връзки във всеки текст! Формулираме ясни твърдения и аргументираме своите тези чрез факти, примери, разсъждения, аналогии...! Умеем да извличаме информация от текста, която да превърнем в познание! Коригираме се един друг за допуснатите грешки – правописни и правоговорни! Стремим се към добро графично оформление на текста!“.

Учениците – от 5. до 8. клас, съжителстващи с тези правила, са деца на български имигранти, някои от тези деца са родени в Бостън. Училището е открито преди 15 години и наброява 150 деца. Директорът Р. Димитров е председател на Българския културен център и живее в Бостън от 15 години. Учителите, някои от които бивши възпитаници на ПУ „Паисий Хилендарски“, превръщат своите съботни учебни ангажименти в кауза, така както и П. Увалиев, посланик на българската култура в Лондон, завещава в интервю по БНР, програма „Хр. Ботев“, от 9.01.2006 г.: „За да бъдеш учител – трябва да будиш и себе си, и другите“. Сам той ренесансова личност, владеещ четири езика,

подхранва своята любов към българското и България с предаванията си по Би Би Си с убеждението: „Ти можеш да оживееш само ако можеш да знаеш повече от тях“.

В нашата съвременност, когато технологиите са сериозна конкуренция за изграждане на ценностната система на българските учаци се в чужбина, задачата на учителите става все по-трудна и отговорна. Повечето от тях се водят от принципа на У. Чърчил: „Живееш от това, което получаваш. Изграждаш живота си върху това, което даваш“ (Чърчил 2013: 27). Налага се разбирането между практикуващите учители, че все повече са нужни не само иновативни методи, подходи и форми за преподаване на учебното съдържание, но и духовни старания за усвояване на литературата като знакова система, чиито кодове я изграждат като културологична система с метатекстови функции.

Какво обаче може да компенсира ускорената техническа еволюция, обхванала образованието? Може би някакъв тип духовни преживявания, които да провокират любознателност и засилен интерес към литературните уроци? Как да изглежда на практика позиционирането на тези по-различни учебни ситуации и взаимодействия?

Този тип по-различна реализация започва още в **подготовката за спецификата** на „българските часове“ – от атитюда (нагласите), мотивацията, отговорностите към прецизността в съставянето на работните варианти за конкретните уроци. Учителите в САЩ структурират тематичния корпус от изучавани текстове по алгоритъм от различни по вид методически приложни ориентири. Сред тях са **коментарно четене, аналитични подходи върху фрагменти** от различни текстове, **методически подходи за мотивиране на интерес и любознателност**. Например част от учителската стратегия за 7. клас в Малко българско училище в Чикаго е насочена към **провокиране на креативните способности** у учениците чрез дописване на стихове на П. Дубарова. Следва и „награждаване“ от страна на учителя на старанията с линк на имейл с песни по текстове на поетесата, изпълнявани от известни български певци. Нека припомним, че „животът се състои от поезия“ – както подчертава Х. Л. Борхес в изследването си „Това изкуство на поезията“ (Борхес 2013: 8). Защото изучаваните автори и творби са „само повод за поезия; думите, мъртвите символи оживяват и словото възкръсва“ (пак там: 9). Самото поетическо преживяване всъщност започва с първия прочит на творбата и нейното осмисляне е истинското усещане. Тръпката от загадъчното пребиваване в света на словесното изкуство, мотивирано от таланта на учителя, поражда диалог.

Юлия Кръстева, семиотик и преподавател с дългогодишен опит във Франция, офицер на Почетния легион, командор на Ордена за защита (2011), споделя своята пристрастеност към словото, което не само изследва, но и преподава, в интервю, озаглавено „Бунтарката Юлия Кръстева“ (Кръстева 1970): „Моята идентичност е в словото, а не в принадлежността към нещо“. Тя стига до убеждението, че да се освободиш от корените си, означава да живееш обърнат към света, а не затворен на едно място. Срещата на различията поражда всъщност универсалността на културите. „Каквото си получил – наследи го, човек не може да избяга от произхода си“ (пак там).

По-различното преподаване в САЩ е свързано с интересни **ри-туални** учителско-ученически **дискусии** върху преживени седмични мигове, върху ваканционни летни преживявания, доближаващи се до разглежданите в училище текстове. Учениците възпроизвеждат разкази от баби, спомени с роднини, приятели и български съграждани, докоснали спомена за една идентичност, която съботните учители разпалват и надграждат. Методическата традиция на **устните разкази** – за живота, разкази спомени, биографични разкази, е особено предпочитана. Посоченият приложен конструкт се явява тип алтернатива в литературното образование, „опозиция“ на компютърните технологии, с които е преситено съвременното растящо поколение. Свободните наративи от човешкото всекидневие с живата си диалогична насоченост създават специфична атмосфера. Само по себе си този тип литературно образование, определяно от експертите като **ефектно**, представя друг, алтернативен интерактивен модел, ползите от който са повече от очевидни. Споделянето, осмислянето, усвояването на колективната памет, положена в смисловото поле на ученическата общност, се свързва с преживявания опит на всеки един и по този начин ѝ придава човешка реалност за конструиране на идентичност и самоопределяне. В този перспективен аспект устните истории имат специфично предназначение в конкретния образователен дискурс.

Навярно повечето от българските учители, преподаващи в чужбина във вече повече от 150 училища, в имигрантското си битие отстояват избора си да се адаптират и да не позволяват асимилация от чужди каузи, които откъсват имигрантите от корените им. Ако много от техните ученици оставят ярки следи с талант, знания, компетентности – то това се дължи и на тях, на учителите по БЕЛ – будители и носители на това трудно призвание: да пазят и съхраняват българския език, култура и родова памет. Ако не се полагат своевременно основите на самоосъзнаването – на идентичност, народопсихология и усет за нацио-

нална съдбовност, възможностите да се заличава принадлежността към род, памет и корени са съвсем реални. Или както се казва в една българска поговорка: „За да знаеш къде отиваш, не забравяй откъде си тръгнал“.

Полагането на основите на българските училища в Чикаго (2000 г.), а те са вече 10 на брой, и в Бостън – 2 (основани през 1999 г. и през 2013 г.), е плод на ентузиазма на родолюбиви българи. За да не „губят“ децата си, асимилирани от американското ежедневие (а това става обикновено след 3-годишен престой), българите сформират малки културни центрове обикновено към българските православни църкви. „Ако загубим езика си, загубваме етноса, държавата, бъдещето си“, твърди Б. Иванова, основателка на първото най-голямо българско училище „Дж. Атанасов“ в Чикаго. Друга родолюбива българка, Живка Бубалова-Петрова, създава „Малко българско училище“, най-голямото на територията на Чикаго и предградията, с 340 ученици. Наскоро наша възпитаничка, бивша студентка от специалността „Славянска филология“, вече представителка на сплотения учителски екип от спомнатото училище, защити дипломна работа с интересна тема за методическите търсения в областта на литературното образование. Аналитичното проследяване на особеностите и предизвикателствата при работата в българските училища довежда до следните изводи (цитирани според наблюденията на дипломантката Д. Тенева): посещаването на съботните занятия е изключително трудна задача за всички, включени в този процес; подрастващите още не осъзнават ползите от него и за да се мотивират за посещаемост на часовете по БЕЛ, са необходими „приобщаващи техники“, с които да се печели и поддържа ученическият интерес.

Успешните практики в различните образователни системи – в чужбина най-вече, изобилстват с разнообразни методики в преподаването на БЕЛ в чуждоезикова среда. За целта е нужно обаче да се създават **ресурсни фондове** (вече има насърчаващи опити), адаптирани програми, учебници и помагала за училищата в чужбина. Част от наблюденията, изложени по-горе, се споделят и от учителите, членувачи в АБУЧ¹. На ежегодни форуми се разискват не само административни проблеми, но и методически насоки, очертаващи адекватни методи за преподаване, подходи и форми на работа. През 2014 г. се провежда конференция във Виена на тема „Модел за качествено изучаване на Български език в чужбина“. В продължение на три дни в

¹ Асоциация на българските училища в чужбина.

залите на българския културен институт – „Дом Витгенщайн“, преподаватели на 35 училища с преподаване на български език в чужбина дискутират по въпроси, свързани с проблемите и тенденциите за качествено изучаване на българския език от деца имигранти. Този форум се организира от МОН и Асоциацията на българските училища в чужбина с любезното съдействие на посолството на Република България, Българския културен институт – „Дом Витгенщайн“, и българо-австрийското училище „Св. св. Кирил и Методий“ във Виена. Конференцията има за цел да обсъди образователната политика за българите в чужбина и перспективите за развитие, да дискутира актуални въпроси, посветени на изучаването на българския език в чужбина, и да огледа различни аспекти, свързани с динамиката в преподаването. Освен споменатите образователни акценти се дискутира и извеждането на БЕЛ като матуриретен предмет в чуждите образователни програми на страните от Европейския съюз и САЩ.

За по-ефективна образователна политика в българските училища в Чикаго и Бостън сегашните учители се опират на работещи стратегии, обменени като добри практики в обучението по български език, история и география на същата тази конференция. Основните акценти на конференцията засягат проблеми, свързани с:

- новите методики в преподаването на български език в чуждозическа среда;
- предизвикателствата и успешните практики в различните образователни системи;
- създаването на адаптирани програми, учебници и помагала за училищата в чужбина;
- въвеждането на електронно обучение по български език, история и география за училищата в чужбина и др.

Обучението по български език и литература в чужбина реализира защитата на езиковите права и образователните потребности на децата с български корени, живеещи в чужбина. Преподаващите учители в целеполагането на урочните единици се стремят да се придържат към следните критерии: запазване на българското самосъзнание чрез обособяване на приложни дейности, свързани с образованието по БЕЛ; внедряване на образователни технологии, без да се измества ролята на учителя като основен навигатор на учебния процес; формиране на ценностни ориентири сред учащите се, които да помнят, съхраняват и препредават българската култура (обичаи, традиции и национални ценности) в условията на среда, подвластна на друг светоглед, разбирания и убеждения.

Новата учебна програма за 2014 – 2015 г. например, така както е в плановете и тенденциите на учебния процес на българското училище „Джон Атанасов“ в Чикаго, съобразно с образователната политика на МОН и Асоциацията на българските училища в чужбина и съобразно с вижданията на директора на училището, Б. Иванова, залага на 50% традиционно обучение и 50% мултимедийни разработки, съобразени със съответната възраст (по Тенева 2014: 11). Традиционното обучение е допълвано от видеоуроци, виртуални библиотеки, електронно учебно съдържание, което надгражда хартиените издания. Уроците се редуват с дидактически игри, в които любимите анимационни герои задават въпроси и отчитат верния отговор. Изучаваните текстове са в изпълнение от български актьори на CD формат с прецизно подбрани видео-илюстрации. Биографиите на авторите, подбрани според националната и световната им значимост, се обогатяват с кратки презентации, в които учащите се приобщават към атмосферата на конкретното време слухово и зрително. Това са само част от адекватните образователни стратегии за обучение на поколение с коренно различен начин на мислене и стил на живот. С пристрастяването към информационните технологии съвременните учаци се култивират поведение, предпочитания и нагласи от съвършено нов тип. Ежедневният контакт с цифровите технологии развиват бързина и многоканалност на възприятията, нелинейно визуално мислене, очакване за своевременна реакция от ресурсни информационни източници. Класически поднесените уроци са обречени на изчезване. Ако образователната среда не включва виртуалната като инструментална познавателна възможност, за да я контролира и насочва, по-трудно може да се придобиват знания по модел, съответстващ на личния стил на учене. Високото ниво на визуализиране на учебното съдържание предполага интегриране на статични илюстрации и динамично видео, съпътстващи текста. Интерактивността се постига чрез използване на хипервръзки при структуриране на информацията с възможности обучаемият да взаимодейства с учебната среда. Онагледяването е особено предпочитано – от множество картини, схеми, фотографии до анимации и движещи се образи. Структурирането на урока се ръководи от принципа: „Чувам – забравям. Виждам – запомням. Правя – разбирам“. Инструментите в класната стая вече са други – интернет, лаптоп, проектор, електронна бяла дъска, електронна писалка, документална камера и др.

Но наред с посочените преобладаващи технологии в българските училища в Чикаго и Бостън се срещат и редица други практики, които очертават конкретна специфика. Ниската мотивация за учене

амбицира българските учители да вложат в подготовката си за провеждане на по-специфичните си уроци **провокативни методически идеи**, от чиято реализация се развиват не само ключови компетентности, но и личностно реализиране на учащите се като граждани – билингви в един различен космополитен свят.

Ефективността на прилаганите методически модели се диференцира според **водещите методи: сравнително-исторически** за извеждане и обобщаване на типологически аспекти в изучаваното учебно съдържание; **съпоставително изследване** на древни форми на словесността чрез водещата дидактическа технология **на разказа** – печелившата стратегия за приобщаване на имигрантската аудитория; **херменевтични прочити** за изясняване на смисъла и значението на автори, творби, проблеми в специфичен социокултурен контекст; степен на приложимост на **евристичен метод** за решаване на литературни казуси; изработване на малки и по-дългосрочни **изследователски проекти**, които мотивират учениците към креативни решения. Тематичното програмно разпределение, което се прави още в началото на учебната година (напр. тя започва на 6 септември за бостънското училище, за Чикаго – на 15 септември), във всеки от класовете дава не само ясна представа относно същността и спецификите на методическите стратегии, но откроява и далновидността на образователната политика: да се изгради и затвърди българската идентичност и самосъзнание чрез ясна обвързаност на отделните занимания. Според преподаваното учебно съдържание литературата се внушава, възприема и осмисля като кодова система, заложена в изкуството на словото, което „сътворява светове“.

Методически осмисленият **културологичен подход** например, прилаган за 5. клас (митове, легенди, приказки, фолклорни песни, обичаи, ритуали и др.), способства за усвояване на мъдростта и фолклорната култура на всекидневието. Дипломантката Д. Тенева от специалността „Славянска филология“ в своята дипломна работа на тема „Преподаване на литература за среден курс (7. и 5. клас) в българско училище – Чикаго“ (защитена успешно през 2014 година) представя апробирани урочни единици с изведени акценти в хода на урока. Дипломантката преподава в „Малко българско училище“ в Елк Гроув Вилидж (предградие на гр. Чикаго, САЩ) в 7. и 5. клас и представя приложни аспекти от своя опит. Например при преподаване на приказка („Златната мома“) и фолклорна песен („Даваш ли, даваш, Балканджи Йово“) очакваните резултати са описани по следния начин:

- учениците да придобият знания и си създадат представа за времето и средата, за идеалите и целите на фолклорните носители;

- да развиват умения да вникват в душевността на героите; да извличат от наблюденията поуки и знания;
- да се покаже ефектът от навлизането на иновативни методи на преподаване, които да защитят мястото на образованието по роден език и литература в чужбина, правейки материалите по-достъпни и близки до потребностите на учениците;
- да се търсят актуални и работещи модели на преподаване, които да карат все по-голям брой ученици да посещават българските училища и съответните класове според възрастовата степен (2014: 22).

Влизане в образ, словесно рисуване на детайли от приказния и песенния свят, **дискусионно разглеждане** на етимологични словосъчетания, **диалогични ситуации за откриване на проблемни аспекти**, „цветният“ **образен разказ** за въвличане в специфична атмосфера, **мултимедийни слайдове** за илюстрация слухово и зрительно на музика и живописни картини от Родопите (чрез You Tube) са някои от предпочитаните въздействащи техники сред учениците. Нещо повече: диалогичните ситуации надграждат обикновената информация, разширяват асоциативните вериги и представи и активират въображението, за да се зароди и любознателността, сигурен мост към усвояване и формиране на ключови компетентности.

В бостънското училище една от учителките, С. Михалева, също възпитаничка на ПУ „Паисий Хилендарски“, в 5. клас особено живописно разказва за кукерите и нестинарите (които една ученичка наричаше „несесерите“). **Аналитичните подходи, сравняване на сюжетни линии** чрез изкуството на провокативните **въпроси**, водещата роля на **дидактическата игра** в нейните часове я превръщат в изкусен разказвач, който пренася детските души, забравили за комуникативните си технологии, в „света на световите“. Те слушат с душата си съживяващи думи, които сътворяват познание с „ухание на святост“. Провокираното за отклик въображение захранва съзнанието и води към промяна: душата се разлива и възражда. Кл. Естес (2010: 155) и Т. Игълтън (2003: 14) описват тези промени като „самореализация“ и „себепреодоляване“. Тези развиващи се умения още повече се провокират, ако се въведе и музиката в часовете, както това е често методическо „явление“ в Бостън и Чикаго. Например при преподаване на митически песни звучи „Каква съм мома загалил“ в изпълнение на Н. Андреева; децата се запознават не само със сюжетни особености и герои, а и със спецификата на българския фолклорен **лад** с интегрираното участие и на българската музикантка Б. Борисова, ръководителка на състав за народни песни и танци в бостънското училище „А. Константинов“.

„В света малкото е това, което се преживява, а голямото се отстоява“ – тези убеждения, споделени от Р. Радев, подкрепят „малките преживявания“ в чужбина, които надграждат идентичността и укрепват културната памет. Р. Радев е автор на предговора към книгата „Ало, България“ от Здравка Владова-Момчева, възпитаничка на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. В това своеобразно есеистично изследване авторката споделя своя дългогодишен опит на български учител, преподаващ БЕЛ на близо 300 деца в Лондон в училището към българското посолство. Иновативните идеи за преподаване на български език и литература, които З. Владова-Момчева представя, са сродни на тези практикоприложни методически решения, които нейни колеги от българските училища в Бостън и Чикаго експериментират. Здр. Владова-Момчева е носителка на почетната държавна грамота „Неофит Рилски“ на Министерството за образование на Република България през 2012 г. Самата тя в „емигрантската си литература“ органично вплита „ритъм, жест, орнамент и хумор“, които според Ил. Бешков, „за да е устойчива една култура, трябва да има тези четири измерения“ (пак там). „Вносител на българското в душите на децата, орисани да стават космополити, Здр. Владова-Момчева притежава талант, дарен на малцина“ – пише за нея Вера Маринова, позната на всички ни като спортен коментатор (Владова-Момчева 2012: 14). Ето и какво споделя самата авторка, Здр. Владова-Момчева: „Завръщането на древния ни и красив език в душите на моите ученици е мисия, заради която си заслужава да успявам във всичко. Вярвам, че това, което винаги ще ни държи заедно като народ, е българският език“ (Владова-Момчева 2012: 23).

Сред динамиката на ценностите в българо-американските училища учителите установяват ефективността на модели за образование, съобразени, от една страна, с българските държавни изисквания, и от друга страна, с имигрантските потребности. Да бъдеш чужденец – това е шанс за самодоказване, заличаване на комплекси и предразсъдъци. **Контекстовото обучение** се оказва особено доминиращо сред американо-българските училища. Възстановяване на атмосфера, условия, особености, характеризиращи човешкото в автора, акцентирание върху спецификите от конкретното време и отпечатъка върху душевността на автор и характери (образи) са само част от елементите на контекстовото обучение. **Обучение чрез проучване**, според което под водещата роля на ментора учител се поставят дългосрочни учебни въпроси, водещи към прозрения и ново познание, е също особено предпочитано. Застъпваният синергизъм, стимулиращ партньорство, акумулира умения и компетентности въз основа на преживявания, които вълнуват.

Запомнят се емоционално значими факти, литературни казуси и авторски послания, които способстват за развитието на практическата интелигентност: лидерство, умения за поддържане на приятелства, способности за справяне с конфликтни ситуации и др. В часовете по литература мотивиращата цел за българския учител е съобразена и с потребностите на чуждата култура: върху националната идентичност да се изгражда междуличностна интелигентност, стимул за себепознание. Досегашните резултати на тези старания „говорят“ за специфичен замисъл още в подготовката на конкретното литературно образование, за приложни дейности, взаимодействия и резултатност.

Наложително е обаче университетското образование в страната ни да подготвя учители, които да преподават български език и литература, история и география в българските училища в чужбина. Очертаната нужда от работна стратегия ни подтиква в екипна заедност от университетски преподаватели и български учители в чужбина да разработим **цялостна концептуално-методическа система**. В съдържателната същност според **целеполагането** да бъдат изведени приоритетни **методи, форми, подходи, технологии**, съобразени със специфичните особености на българските ученици и учители. Да способстват за независимостта на духа и надмогване на стереотипите. Обвързването на учебни ресурси, изследване на нагласи на българските ученици и учители в специфичните образователни условия в чужбина да са насочени най-вече към формиране на устойчива ценностна система. Сред методическите стратегии да доминират най-вече тези, които целят наслагване на ценности, които са с универсална стойност. Диалозите с фолклора, с българската култура и литература, инспирирани от учителя ментор, могат да превърнат краткия тричасов престой в класната стая в своеобразно изкуство, положено в психолого-педагогическия контекст на взаимодействията. По своята същност – иновативни и методически апробирани, затова и надеждни, вариативните модели съдържат реални възможности да съчетават адекватни методически решения и подходи. Основната роля на учителя, като целеполагане, подготовка и методическа реализация, се очертава в динамиката на диалогичното поле не само като водеща, а и като фактор от решаващо значение. При всички трудности в условия на различна среда, формираща друг манталитет и начин на мислене, учителят е „сродната душа“ на тези, които не искат да забравят родния свят, душевност и ценности. Съвременните учители – будни личности в българските училища на САЩ, виждат често сълзите в очите на родители, които с мъка се опитват да опазят българското у децата си. Сблъскват се с недоволствата им, когато усещат как новите технологии „крадат“ децата им – от

семействата, от приятелите, от родната култура. Но смисълът на учителското посвещение в чужбина може да се формулира синтезирано чрез думите на Б. Иванова (част от слово, произнесено на откриването на новата учебна 2014 – 2015 година в Чикаго): „Всички ние, посветени на родното обучение зад граница, сме убедени в това, че достойнството на един народ не се измерва единствено със силата на държавната му икономика, а със съхранената му духовност. Колкото по-богата е тя, толкова по-ярко е мястото му в световната история. И нека много скоро успехът на едно училище зад граница се измерва не по високия брой ученици в него, а по това – колко от тях са се завърнали в България, осъзнали, че Родината е най-доброто място за живеене. Вярваме, че е близко времето, когато нашата България, изтощена от кризи и лутане в търсене на добро място в глобалния ред, най-после ще прибере чадата си, които не са преставали да мислят и работят за нея. А дотогава ние, българското учителско войнство, обещаваме, че ще продължаваме да възпитаваме в национална гордост днес, която ще ражда български световни лидери утре“.

ЛИТЕРАТУРА

- Борхес 2013:** Борхес, Х. Луис. *Това изкуство на поезията*. София: Сиела, 2013.
- Владова-Момчева 2012:** Владова-Момчева, Здравка. *Ало, България*. В. Търново: Ровита, 2012.
- Естес 2010:** Естес, Кл. *Бягащата с вълци*. София: Бард, 2010.
- Игълтън 2003:** Игълтън, Т. *Идеята за култура*. София: ИК „КХ“, серия Етоси, 2003.
- Кръстева 1970:** Кръстева, Ю. Бунтарката Юлия Кръстева. // *Имидж. Интернет Медия. БИГ. БГ. Бизнес Лейди Списание 1/ 1/ 1970*, <http://big.bg/modules/news02/article.php?storyid=38341>.
- Тенева 2014:** Тенева, Д. *Преподаване на литература за среден курс (7. и 5. клас) в българско училище – Чикаго, САЩ*. Дипломна работа. Пловдив, 2014.
- Чърчил 2013:** Чърчил, У. *Куражът да продължаваш напред*. София: Фама +, 2013.